

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2021 m. rugsėjo 30 d. posėdyje pritarta *Tikrinių vardu transkripcijos iš anglų kalbos į lietuvių kalbą taisyklės*. Taisyklės komentuoja komisijos narys, vertėjas ir literatūros kritikas Laimantas Jonušys.

Tikrinių vardu transkripcijos iš anglų kalbos į lietuvių kalbą taisyklių komentaras

Šios taisyklės labiausiai orientuotos į vietovardžių transkribavimą, ir didžioji dauguma pavyzdžių yra vietovardžiai, tik vienas kitas asmenvardis (tiesa, neretais atvejais vietovardžiai sutampa su asmenvardžiais, pvz., JAV ir kitose buvusiose Didžiosios Britanijos kolonijose daug vietovardžių sukurta iš vardu arba pavardžių). Lotyniškos abėcėlės pagrindo asmenvardžiai lietuviškuose tekstuose dažnai rašomi originalo rašyba, o vietovardžiai paprastai transkribuojami, todėl jų perrašos taisyklės yra reikalingesnės.

Anglų kalbos tarimas dažnu atveju nutolęs nuo rašybos, ta pati raidė arba raidžių samplaika skirtinguose žodžiuose gali būti tariama nevienodai, be to, yra išimtinių atvejų, kuriems sunku pritaikyti taisyklę, pvz., *Worcester* ['wɔstər] transkribuojame *Vusteris*, *Pepys* [pi:ps] – *Pypsas* (XVII a. anglų rašytojas ir politikas). Tokie atvejai čia neįtraukti, nes net ir tokios nemažos apimties taisyklių lentelėje kaip ši visko aprėpti neįmanoma, ir to nebuvo siekiama, nors čia yra pateikta ne tik būdingiausių, bet ir kiek retesnių sisteminių variantų. Pvz., grafema *ch* angliškai paprastai tariama kaip „č“, bet žodžio pabaigoje kartais virsta „dž“, kai kuriuose Šiaurės Amerikos vietovardžiuose (prancūziškos kilmės arba prancūziškai užrašytuose) tariama „š“, o škotiškuose vietovardžiuose gali būti tariama panašiai kaip lietuviška „ch“.

Lietuvių kalboje seniai vartojamų svetimvardžių rašyba kartais neatitinka apytikrio tarimo principo, bet jie laikytini tradiciniais, ir tokios išimtys šiose taisyklėse kai kur akcentuotos: vietovardžiai *Čikaga* ir *Mičiganas* angliškai tariami ne su priebalsiu *č*, o su *š*, bet mes laikomės tradicinės sulietuvintos rašybos. Panaši, bet labiau sisteminė išimtis yra 5-ojo atvejo variante su angliškais segmentais *al* ir *aul*: šie prieš priebalsį kartais tariami be *l*, bet lietuviškoje transkripcijoje tą *l* išlaikome, pvz., *Faulkner* [fɔ:knər] – *Folkneris*.

Taip pat ir Anglijos grafysčių pavadinimų baigmė *-shire* tradiciškai lietuvinama *-šyras* (pvz., *Jorkšyras*); pagal analogiją 31-u atveju adaptuojamos panašios baigmės (*Elsmere* – *Elsmyras* ir t. t.).

Šių taisyklių išskirtinė ypatybė yra ta, kad čia transkribuojant žymimas anglišku balsių ilgumas (raidėmis *y* ir *ū*). Kadangi ir anglų, ir lietuvių kalbos tarimui būdinga ilgųjų ir trumpųjų balsių diferenciacija, šitoks adaptavimas tiksliau atspindi originalų tarimą. Vis dėlto tai nėra norma, o tik galimybė. Transkribavimo istorijoje nuostatos keitėsi. „Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje“ (1976–1985) anglišku balsių ilgumas lietuvinant buvo žymimas (pvz., *Lydsas*, Anglijos miestas; *Čatanūga*, JAV miestas). Šiuo principu vadovautasi ir vėliau, pvz., 1994 m. išleista knyga, kurios viršelyje matome: *Greihamas Grynas. Būties esmė*. Kitoks principas buvo įtvirtintas 1997 m. VLKK 60-ajame nutarime „Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“: „Balsėmis

y, *ū* žymimi atitinkami ilgieji kitų kalbų balsiai tuose adaptuojamuose asmenvardžiuose bei vietovardžiuose, kuriuose šių balsių ilgumas originalo kalba (latvių, vokiečių, čekų, slovaku, estų, suomių, vengrų) yra išreikštas grafiškai.“ Anglų kalba čia nepateko, todėl angliškus ilguosius balsius imta transkribuoti trumposiomis balsėmis *i* ir *u*. Šiuo principu vadovautasi ir sudarant „Pasaulio vietovardžių žodyną“ (MELC).

Tokia nuostata liko ir naujosiose rašybos taisyklėse: „Jei kitų kalbų transkribuojamuose asmenvardžiuose bei vietovardžiuose balsių *y*, *ū* ilgumas originalia rašyba nėra aiškiai išreikštas, tie balsiai paprastai žymimi raidėmis *i*, *u*.“ Tačiau šio punkto komentare numatoma išlyga: „Grafiškai aiškiai neišreikštas kitų kalbų asmenvardžių bei vietovardžių balsių ilgumas transkribuojant gali būti žymimas atsižvelgiant į tarimą ir pagal Kalbos komisijos patvirtintas transkripcijos taisyklės.“ Čia ir yra tos transkripcijos taisyklės.

Laimantas Jonušys,
VLKK narys, vertėjas ir literatūros kritikas
